

ואם באה התעודה הספרדית וגורסת, לפי תרגומו של ח. ב., "ובתחילה פרצה אש, שנמשכה ארבעה ימים בלא הפסק", הרי לא ירד כותבה, או מעתיקה הספרדי, לסוף כוונתו של המקור האיטלקי.

דרך-אגב, יושם לב לתיאום בין הביטוי "בראשית אות הפלא זינקה אש" בתעודה האיטלקית לבין הביטוי "ובתחילה פרצה אש" בתעודה הספרדית. בערך "ירדן" נשתרבה בטעות הפסקה "דם במקום מים", כאילו גם מי הירדן עצמו נהפכו לדם. המחבר מייחס את הפיכת מי הירדן לדם גם לתעודה העברית הראשונה של מאמרי, שהוא ממצה אותה בעמודה א' של הטבלה שלו, אולם בשתי התעודות כאחת אין רמז לכך. פרטים מיותרים אלו נשתרבו, כנראה, בהשפעת הנהרות בסביבות יפו, ש"נהפכו לדם". ואפשר, שהמחבר העביר את הפרטים האלה בטעות מן הערך "הים" אל הערך "הירדן", כי בערך "הים", עמודות ד' וג', חסר הפרט, שמי הנהרות "זרמו כדרך זרימתו של דם", (התעודה הספרדית), או "כאשר התחילו מושכים שנית היו מימיהם אדומים כדם" (התעודה האיטלקית). והשווה סעיף 7 בשתי התעודות המקבילות לעיל.

י. ברסלבי (ברסלבסקי)

(הערות למאמרו של ח. ביינארט¹)

מתקבלת על הדעת השערתו של מר ביינארט על מחבר התעודה הספרדית, המתאר את הרעש של 1546, כנזיר ספרדי שישב בארץ או כצליין מספרד (אבל אותה שעה אין להטיל כל ספק באי מקוריותה של תעודה זו). לפי דעתי, היא תורגמה מתעודה קודמת אחרת, בדומה לתעודה הגרמנית, השמורה ב"בריטיש מוזיאום", שנתפרסמה ע"י י. ברסלבסקי². לדבריו, תורגמה תעודה זו מאיטלקית, ויש גם תרגום צרפתי ממנה.

שתי התעודות (הגרמנית והספרדית), מעבירות לעינינו את נוראותיהן של רעשי זהה שלשלוות מאורעות אחידה, ואף באותו סגנון ודרך-תיאור. הן פותחות בתיאור ההרס, שהרעש גרם לירושלים, מסמנות את תחומי פגיעתו, מציינות את הערים, שנפגעו יותר מכל, וכן את שאר המקומות, שנפגעו פחות, ולאחר מכן הן מתארות את תופעות הלואי של הרעש, במזרח הארץ: פריצת אש, הפיכת מימי עין אלישע לדם, וכריתת מימי הירדן; ואילו במערבה: עמידת הים תחתיו וכריתת זמנית של מי הנחלים במסיבי יפו והאדמתם לאחר שובם למצבם הקודם. לבסוף בא תיאורו של הגל הסייסמי והסערות שהתחוללו בטרופולי ובאי קפריסין.

מבחינת הדיוק בתאריך והפירוט של המקומות והמאורעות — עולה התעודה הגרמנית על הספרדית.

1) ראה ידיעות שנה יט, א"ב, עמ' 36.

2) ציון, שנה ג', תרצ"ח, עמ' 323. [ועתה, לחקר ארצנו — ענר ושרידיים, תל-אביב,

התעודה הגרמנית מציינת 4 ערים, שנשמדו כליל, והן רמלה, יפו, Zozilgip ושכם; ואילו התעודה הספרדית מזכירה 3 בלבד: Cifayde, Ramayar ו־Çigle כולן משובשות בכתיבן. נראה הדבר, שיש לזהות את Ramayar גם רמלה, שגם בתעודות אחרות היא מופיעה בצורת Rama; cifayde; עם צפת, למרות העובדה, שלא נזכרה בשתי התעודות העבריות, והיא היא Zozilgip המשונה שבתעודה הגרמנית³; ואילו Çigle היא ללא ספק — שכם⁴.

בעצם מציינת גם התעודה הגרמנית 3 ערים, שנשמדו כליל, ולא 4; כי מיד לאחר שציין המחבר את 4 הערים, הוא מתקן ואומר, שיפו (שנכללה בין ה־4) ודמשק לא נשמדו.

אשר לזיהויה של Çigle עם שכם עלינו לציין:

1. כל התעודות (העבריות, הערביות והנוצריות) מציינות את שכם כמקום שנפגע ביותר, ואין להעלות על הדעת, שמקומה נפקד בתעודה הספרדית.
2. מתוך השוואת רשימת הערים, שניזוקו יותר מכל ושצוינו בשתי התעודות הנוצריות, עולה זיהויה של Çigle עם שכם.
3. אשר לכתיב של העיר שכם מצאנו: Šakmi (במצרית) סכמם, συχέμ ביוונית, שממנה בא הכתיב הקלאסי של Siche, אבל אבסביוס מדגיש, שקראו לעיר גם בשם סיפמימה (בקף דגושה), ומכאן ברומית Sicima, ודומות לכך צורות ביטוי אחרות, שלא נעמד עליהן כאן.

בספרדית מצאנו את הצורות Siche (הקלאסית), Siquén, Sechín. הננו לציין, שה g הספרדית מבוטאת גם בימינו בצורת gh (גרונית), צורת כתיב המקרבת אותה ל־χ היוונית. וכן מצויים ביותר הם חילופי האותיות "מים" ו"נון" ב"למד" (כדוגמת ביתין — בית אל; Bauduin — ברדויל, ועוד הרבה כאלה). יוצא איפוא, שהכתיב Çigle (שיכול היה להיות גם שיבוש מ־Çigel) אינה רחוקה בביטוייה מ־Siche הקלאסית.

אשר לתופעה של נסיגת הים וטביעתם של 10,000 (!) איש בשובו לתחומיו, לא בא כל זכר לה, ואפילו לא ברמז קל שבקלים, לא בתעודות העבריות ולא בערביות. צונאמי זה הושאל בלא צל של ספק לתעודות הנוצריות (שהבליעו, אגב, גם ציוני רעשים אחרים), מהצפת הים שאירעה ב־1068 (או 1033), אבל לא נעמוד כאן על פירוטה; נציין רק, שהרעש של ה־14 בינואר 1546 דומה בכל לרעש של ה־11 ביולי 1927, אלא שהיה חזק ממנו. זהו רעש ארץ־ישראלי טיפוסי, הקשור בטקטוניקה היבשתית הפנימית של הארץ, והדוֹ בקרקעו של הים התיכון הוא חלוש ביותר, או אפילו אפסי; ומכאן גם התבדותו הגמורה של הצונאמי האמור.

נ. שלם

(3) אני מודה בזה למר יהושע יצחקי, שבשיחתו עמו כיווני כלפי זיהוי זה.

(4) באחת התעודות, המתארות רעש זה, נרשמה שכם בצורת Siche בלי ה"מ"ם.